नेपाली ताङकाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा
सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली
केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत एम.ए.
दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका निम्ति
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
राज कुमार माङलाक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौ
२०६६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्र राजकुमार माङलाकले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तहमा नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नु भएको 'नेपाली ताङकाको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी ....

२. शोध निर्देशक
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी ....

३. बाह्य परीक्षक
श्री विजय सुब्बा

....

मितिः २०६६/ ०९ /

शोध-निर्देशकको मन्तव्य

नेपाली एम.ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री राज कुमार माङलाकले 'नेपाली ताङकाको अध्ययन' शीर्षकको यो शोध कार्य मेरो निर्देशनमा पूरा गर्नु भएको हो । मेहनतपूर्वक तयार गरिएको उहाँको यो शोधकार्य सन्तोषजनक भएकाले यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६६/ /

....

प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
विभागीय प्रमुख
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरू विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख रहँदा रहँदै पनि कार्यगत व्यस्तताका बीचमा समय मिलाएर बेलाबेलामा मलाई सजग र सचेत तुल्याउँदै शोधकार्यका लागि उपयुक्त सुझाब-सल्लाह र आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्नुहुने शोधनिर्देशक क्याम्पस प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदी ज्यू प्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र लेख्नका लागि शोधप्रस्ताव स्वीकृत गरिदिनु भएकोमा पनि त्रि.वि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुखप्रति कृतज्ञ छु ।

मेरो उच्च शिक्षा अध्ययनमा प्रेरित मात्र होइन हाड घोटेर भए पनि सम्पूर्ण किसिमका सहयोग गर्नुहुने मातापिताप्रति आजीवन ऋणी छु । यहाँसम्मको मेरो शिक्षा आर्जनमा म एक्लैले मात्र सम्भव भएको होइन । त्यसरी प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने मेरा प्रिय भाइ-वहिनीहरू प्रकाश माङलाक, विनोद माङलाक, विनिता माङलाक, कविता माङलाक, सङगीता माङलाक र विमला माङलाकदेखि म सदा ऋणी छु । ताङका विषयमा शोध गर्न सल्लाह दिएर बारम्बार घच्घचाई रहने मित्र चेतनाथ धमला र मेदिनी पाइअसप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यस्तै मलाई सहयोग गर्ने मित्रहरू सर्जन सुब्बा, प्रकाश कटुवाल, इन्दु फोम्बो पनि धन्यवादका पात्र छन् ।

यस शोधकार्यको सामाग्री सङ्कलनमा सन्दर्भ सामग्री एवम् पुस्तकहरू दिएर आवश्यक सल्लाह समेत दिने साहित्यकारहरू चेतनाथ धमला, क्षेत्रप्रताप अधिकारी, सगुन सुसारा, भवानी तावा, चन्द्र योङ्या, ताराहाङ तावा प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसका साथै प्रस्तुत शोध कार्यले अपेक्षा गरेका आवश्यक शोधपत्र, पुस्तक, पत्रपत्रिकाहरू उपलब्ध गराई अध्ययन र सामग्री सङ्कलनमा सुविधा मिलाई दिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान र पाँचथर सामुदायीक पुस्तकालयप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यसैगरी शोधपत्रलाई छिटो छरितो टङ्कन गरिदिने उत्सव सुब्बा र दिनेश सुब्बा तथा सेटिङ गरिदिने केशव अधिकारीलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

-राज कुमार माङलाक

विषयसूची

शीर्षक **पेज नं.**

स्वीकृति पत्र

शोध-निर्देशकको मन्तव्य

कृतज्ञता-ज्ञापन

सङ्क्षेपीकृत सूची

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोध प्रस्तावना

१.१ शोध शीर्षक १

१.२ शोधकार्यको प्रयोजन १

१.३ शोधकार्यको समस्याकथन १

१.४ शोध कार्यको उद्देश्य २

१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.६ शोधकार्यको औचित्य ६

१.७ शोधकार्यको सीमाङ्कन ७

१.८ शोधविधि ७

१.९ शोधपत्रको रूपरेखा ८

दोस्रो परिच्छेद

ताङकाको सैद्धान्तिक प्रतिमान

२.१ ताङकाको अर्थ र परिभाषा ९

२.२ ताङकाको स्वरूप १२

२.३ ताङकाका तत्त्वहरू १७

२.४ ताङकाको अन्य विधासितको सम्बन्ध २३

    २.४.१. ताङका र फुटकर कविता २४

२.४.२ ताङ्का र मुक्तक २४
२.४.३ ताङ्का र हाइकु २५
२.४.४ ताङ्का र लघुकथा २७
२.४.५ ताङ्का र गीत २८
२.४.६ ताङ्का र चुट्किला २९

तेस्रो परिच्छेद

ताङ्काको ऐतिहासिक परम्परा

३.१ उद्भव प्रक्रिया ३१
३.१.१ जापानी साहित्यमा ताङ्काको ऐतिहासिक परम्परा ३२
३.१.२ नेपाली साहित्यमा ताङ्काको विकास प्रक्रिया ३६
३.१.२.१ प्रारम्भिक चरण ३८
३.१.२.२ विकास चरण ४२

चौथो परिच्छेद

नेपाली साहित्यका प्रमुख ताङ्काकारहरूको संक्षिप्त परिचय र तिनका कृतिको अध्ययन

४.१ ताङ्काकारको परिचय ५१
४.१.१ राज माङलाक (२०३६) ५२
४.१.२ राजकुमार तेयुङ ५३
४.१.३ विष्णु बहादुर सिंह (२००९) ५३
४.४.४ शशि भण्डारी ५४
४.१.५ शान्तिनारायण श्रेष्ठ (१९९६) ५५
४.१.६ अमर त्यागी (२०२५) ५६
४.१.७ विष्णु संगम (२०३७) ५६
४.१.८ वैरागी जेठा (२०२७) ५७
४.१.९ रमेश शुभेच्छु (२०३६) ५८
४.१.१० निर्मलकुमार रिमाल (१९९३) ५८

४.१.११ केशव आचार्य ५९
४.१.१२ शङ्कर लामिछाने (१९८४-२०३२) ५९
४.१.१३ क्षेत्रप्रताप अधिकारी (१९९९) ६०
४.१.१४ पुष्कर लोहनी (१९९५) ६१
४.१.१५ रामकुमार पाँडे (२००३) ६२
४.१.१६ धनञ्जय भट्ट 'यत्न' ६३
४.१.१७ रत्नशमशेर थापा ६३
४.१.१८ बुलु मुकारुङ ६४
४.१.१९ सुकुम शर्मा (२०२७) ६४
४.१.२० सगुन सुसारा (२०३६) ६५
४.१.२१ चेतनाथ धमला (२०३१) ६६
४.१.२२ चन्द्र योङया (२०३५) ६७
४.१.२३ मेदिनी पाइअस (२०३५) ६७
४.१.२४ अन्योल नरेन्द्र केरुङ (२०३६) ६८
४.१.२५ अमृता शर्मा ६८
४.१.२६ अम्बरप्रसाद रिजाल ६९
४.१.२७ अरुणा राई (२०३७) ६९
४.१.२८ अतित 'ओम' ७०
४.१.२९ इन्द्रसुर वेल्टारे (२०३६) ७०
४.१.३० इन्दु फोम्बो (२०४०) ७०
४.१.३१ उदय अपेक्षा सावदेन (२०४०) ७१
४.१.३२ उदय पन्दाक (२०३६) ७१
४.१.३३ उदासी पान्थरे कान्छा (२०४१) ७१
४.१.३४ कपिलदेव खनाल ७२
४.१.३५ कमल मिश्र (२०४२) ७२
४.१.३६ कुमार खरेल ७२
४.१.३७ कृसु क्षेत्री (२०३२) ७३

४.१.३८ खड्गनारायण आङ्देम्बे (२०३६) ७३
४.१.३९ गजेन दासी (२०३५) ७४
४.१.४० गणेश राई ७४
४.१.४१ गोपीकृष्ण ढुङ्गाना ‘पथिक’ ७४
४.१.४२ चन्द्रकला शाह (२००६) ७४
४.१.४३ चन्द्र ‘रसिक’ राई ७५
४.१.४४ टङ्क सेलिङ कान्छा (२०४४) ७५
४.१.४५ तारा लाओती (२०४५) ७६
४.१.४६ ताराहाङ तावा (२०३७) ७५
४.१.४७ तीर्थकुमारी वाइवा (२०४३) ७६
४.१.४८ तीर्थराज वन्त ७७
४.१.४९ दिव्य गिरी (२०११) ७७
४.१.५० दीपक सुवेदी ७७
४.१.५१ दीला मुक्साम लिम्बू (२०३७) ७८
४.१.५२ देवेन्द्र लाओती ‘पराभूत’ (२०३७) ७८
४.१.५३ धिरज गिरी कल्पित (२०३६) ७८
४.१.५४ नवीन लोयम लावती (२०३५) ७९
४.१.५५ निशेष सुब्बा (२०४५) ७९
४.१.५६ पराजित (२०४१) ७९
४.१.५७ प्रकाश पौडेल ‘माइला’ ८०
४.१.५८ पृथराज थेगिम (२०४२) ८०
४.१.५९ प्रेयसी माङलाक (२०३५) ८०
४.१.६० भावना राई (२०३९) ८१
४.१.६१ मंगल अन्जान वेघा (२०४२) ८१
४.१.६२ मदन मुर्छना (२०४२) ८१
४.१.६३ मणि लोहनी ८२
४.१.६४ मधुसुदन गिरी ८२

४.१.६५ मनोज न्यौपाने (२०३४)	८२
४.१.६६ मिलन राई (२०३५)	८३
४.१.६७ मिलन समीर	८३
४.१.६८ मिश्र वैजयन्ती (२०२५)	८३
४.१.६९ मित्रवन्धु पौडेल	८३४
४.१.७० मुरारीप्रसाद सिग्देल	८४
४.१.७१ युवराज गैरे	८४
४.१.७२ रमेशप्रसाद सागर	८४
४.१.७३ राजकुमार एलोन	८५
४.१.७४ राजकुमार खड्का (२०३७)	८५
४.१.७५ राजु तुम्बापो 'सुधा' (२०३७)	८५
४.१.७६ राजेन्द्र नेम्बाङ (२०४२)	८६
४.१.७७ राजेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ	८६
४.१.७८ रामप्रसाद डोटेल 'वालक'	८६
४.१.७९ रासा	८७
४.१.८० रूपा लाओती (२०४१)	८७
४.१.८१ रेनुका भट्टराई	८७
४.१.८२ लाल बहादुर भुजेल	८७
४.१.८३ बन्दना राई (२०३७)	८८
४.१.८४ वसन्तकुमार बस्नेत (२०४३)	८८
४.१.८५ वसन्तराज अज्ञात	८९
४.१.८६ विनोद कुगेनाम्बा (२०३७)	८९
४.१.८७ वी.के. पाल्पाली	८९
४.१.८८ शान्तिराम थापा मगर	८९
४.१.९९ सपना रम्तेल (२०३८)	९०
४.१.९० समीर (२०३६)	९०
४.१.९१ सन्दिप झझल्को राई (२०४५)	९१

४.१.९२ सर्जन सुब्बा (२०३५) ९१
४.१.९३ सीता पिरती (२०३८) ९१
४.१.९४ सृजना चट्याङ पारघारी (२०४०) ९२
४.१.९५ श्रीजङ्ग राई (२०४३) ९२
४.१.९६ श्रीराम श्रेष्ठ ९२
४.१.९७ सुनिल पुरी ९३
४.१.९८ सुरेन्द्र महर्जन 'अमर' ९३
४.१.९९ सुविसुधा आचार्य ९३
४.१.१०० सुरेश काफ्ले 'सहसा' ९३
४.१.१०१ हरिहर खनाल ९४
४.१.१०२ हेटनारायण रस्तेल (२०३८) ९४

परिच्छेद – ५

सारांश र निष्कर्ष

५.१ सम्भावित शोध शीर्षकहरू ११२
प्रमुख सन्दर्भग्रन्थ सूची ११३